

Autoreferat

1. Imię i Nazwisko

Wojciech Małecki

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe/ artystyczne – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej.

2006 – doktor nauk humanistycznych (w zakresie literaturoznawstwa, specjalność: teoria literatury), Uniwersytet Wrocławski, Studium Doktoranckie Wydziału Filologicznego.

Tytuł rozprawy: *Neopragmatyzm Richarda Shustermana a wybrane problemy współczesnej estetyki i literaturoznawstwa*, promotor: dr hab. Wojciech Głowała, recenzenci: prof. dr hab. Adam Chmielewski i prof. dr hab. Andrzej Szahaj.

Fragmenty pracy zostały opublikowane w języku polskim w czasopiśmie „Er(r)go” (2007, nr 12, s. 47-58) i dwóch tomach zbiorowych: *Filozofia i etyka interpretacji*, pod red. A. Koli i A. Szahaja (Universitas, Kraków 2007, s. 109-119) oraz *Wielka księga estetyki polskiej. Wizje i re-wizje*, pod red. K. Wilkoszewskiej (Universitas, Kraków 2007, s. 813-826). Zostały również opublikowane w języku niemieckim w czasopiśmie „Deutsche Zeitschrift für Philosophie” (2008, nr 5, s. 677-690; lista ERIH PLUS) oraz w języku angielskim w tomie *Utopien, Jugendkulturen und Lebens-wirklichkeiten: Ästhetische Praxis als politisches Handeln*, pod red. E. Kimminich (Peter Lang, Frankfurt am Main 2009, s. 1-16).

Rozszerzona wersja pracy ukazała się w roku 2010 w języku angielskim w wydawnictwie Peter Lang pod tytułem *Embodying Pragmatism: Richard Shusterman's Philosophy and Literary Theory*. Monografia ta została zrecenzowana w czasopiśmie o zasięgu światowym, m.in. „Metaphilosophy” (2015, nr 1; lista ERIH PLUS i baza Web of Science), oraz przetłumaczona na język chiński przez Yaqin Wang z Hebei Normal University, ChRL. Przekład ukaże się w roku 2019 nakładem Wydawnictwa Chińskiej Akademii Nauk Społecznych.

2002 – magister filologii polskiej, Instytut Filologii Polskiej, Uniwersytet Wrocławski.

Temat pracy: *Metaforyka ogrodowa w tytułach tekstów barokowych – rekonesans*, promotor: prof. dr hab. Ludwika Ślękowa.

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych/ artystycznych.

Od 01.10.2008 - adiunkt w Zakładzie Teorii Literatury Instytutu Filologii Polskiej (Wydz. Filologiczny) Uniwersytetu Wrocławskiego.

Od 01.03.2007 do 30.09.2008 – asystent w Zakładzie Teorii Literatury Instytutu Filologii Polskiej (Wydz. Filologiczny) Uniwersytetu Wrocławskiego.

4. Wskazanie osiągnięcia* wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.):

a) tytuł osiągnięcia naukowego/artystycznego:

Literackie narracje o zwierzętach i ich wpływ na postawy czytelników (na podstawie badań empirycznych)

b) (autor/autorzy, tytuł/tytuły publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa, recenzenci wydawniczy)

- W. Małecki, P. Sorokowski, B. Pawłowski i M. Cieński. *Human Minds and Animal Stories: How Narratives Make Us Care About Other Species*, Routledge, New York 2019, 190 s. (recenzenci anonimowi).
- W. Małecki, *Experimental Ecocriticism, or How to Know if Literature Really Works*, w: *The Routledge Handbook of Ecocriticism and Environmental Communication*, red. Scott Slovic, Swarnalatha Rangarajan i Vidya Sarveswaran, Routledge, New York 2019, s. 211-223 (recenzenci anonimowi).
- W. Małecki, B. Pawłowski, P. Sorokowski, *Literary Fiction Influences Attitudes Toward Animal Welfare*, „PLoS One” 2016, nr 12 (11), s. e0168695 (1-9), recenzenci anonimowi. Czasopismo znajduje się w bazie Web of Science (Impact Factor 2.8).
- W. Małecki, B. Pawłowski, M. Cieński, P. Sorokowski, *Can Fiction Make Us Kinder to Other Species? The Impact of Fiction on Pro-Animal Attitudes and Behavior*, „Poetics” 2018, vol. 68, s. 54-63; recenzenci anonimowi. Czasopismo znajduje się na Liście ERIH PLUS oraz w bazie Web of Science (Impact Factor 1.6).
- W. Małecki, B. Pawłowski, P. Sorokowski, A. Oleszkiewicz, *Feeling for Textual Animals: Narrative Empathy Across Species Lines*, przyjęte do druku w czasopiśmie „Poetics”; prepublikacja na stronie pisma: <https://doi.org/10.1016/j.poetic.2018.11.003>; recenzenci anonimowi.
Praca ta zalicza się do publikacji, „które zostały przyjęte do druku i mają status oczekujących (po wcześniejszym zakwalifikowaniu ich np. przez redakcję naukową wydawnictwa), posiadają identyfikację elektroniczną DOI i w niezmienionej treści zostaną opublikowane oraz, że od tego momentu mogą być cytowane” i które zatem, wg CK, „spełniają wymóg ustawy o publikowaniu.”

c) omówienie celu naukowego/artystycznego ww. pracy/prac i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania.

Wskazane wyżej prace są efektem sfinansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki projektu *Wpływ narracji na postawy człowieka wobec zwierząt i ich dobrostanu – badania empiryczne*, który realizowałem w latach 2013-2017 w charakterze kierownika i głównego wykonawcy (grant nr 2012/07/B/HS2/02278).

Geneza tego projektu wiąże się ściśle z wysuwaną w ekokrytyce, literackich *animal studies* i innych dziedzinach humanistyki ekologicznej tezą, że literackie narracje o

zwierzętach mogą stymulować postawy prozwierzęce¹, uwrażliwiając nas na cierpienie zwierząt i czyniąc mniej skłonny, by traktować je instrumentalnie (por. np. Aaltola 2012; Buell 2001; Cosslett 2006; Dorré 2006; Garrard 2014; Huggan and Tiffin 2010; Pearson 2011; Rudy 2011; Slovic 2008). Choć teza ta była wysuwana od lat, do niedawna jedynymi danymi, jakie można było przywołać na jej poparcie, były dane historyczne i anegdotyczne. Stanowiło to poważną lukę badawczą o tyle, o ile tezy o ogólnych prawidłowościach przyczynowo-skutkowych w sferze społecznej – a do takich zalicza się teza o wpływie narracji literackich na postawy prozwierzęce – czasem okazują się błędne, nawet jeśli wspierają je tego rodzaju dane (por. Lilienfeld i in. 2010; Heberlein 2012). Ostatecznie tezy takie potwierdzić mogą jedynie dane eksperymentalne (Webster i Sell 2007). Ponadto badacze wysuwający tezę o wpływie narracji literackich na postawy prozwierzęce pomijali zazwyczaj etyczne i psychologiczne aspekty postulowanego przez siebie zjawiska, tym samym nie zdając sobie sprawy z wielu jego potencjalnych konsekwencji dla życia społecznego (por. Slovic i Slovic 2015).

Mój projekt miał zaradzić obu tym brakom. Po pierwsze, miał uznać przekonanie o wpływie narracji literackich na postawy prozwierzęce za hipotezę raczej niż tezę i poddać tę hipotezę eksperymentalnej weryfikacji, inspirując się tutaj dokonaniem literaturoznawstwa empirycznego (Miall 2006; Bortolussi 2003). Po drugie, miał rzucić światło na etyczne i psychologiczne aspekty odbioru narracji o zwierzętach, na przykład te związane z problematyką estetyzacji cierpienia, osadzając swoje eksperymentalne rezultaty w kontekście ustaleń krytyki etycznej oraz literaturoznawstwa kognitywnego i ewolucyjnego (Weik von Mossner 2017; Bracher 2013; Gottschall 2012; Gregory 2009; E. Aaltola 2012; Di Bella i Elkins 2013; Rembowska-Płuciennik 2012). Tym samym projekt miał opierać się na strukturze metodologicznego koła, czerpiąc swoją główną hipotezę z nauk humanistycznych, sprawdzając ją przy pomocy narzędzi eksperymentalnych charakterystycznych dla nauk społecznych, by następnie wrócić do humanistyki, poddając osiągnięte w ten sposób wyniki interpretacji w świetle ustaleń humanistycznych.

Ze względu na interdyscyplinarny charakter projektu, jego realizacja wymagała powołania zespołu o takim samym charakterze. W jego skład wchodził psycholog społeczny Piotr Sorokowski – odpowiedzialny za nadzór nad eksperymentami oraz analizę statystyczną wyników, antropolog biologiczny Bogusław Pawłowski – odpowiedzialny za umocowanie badań w perspektywie ewolucyjnej, oraz literaturoznawca Marcin Cieński, który wspomagał projekt swoimi kompetencjami z zakresu historii literatury oraz komparatystyki literackiej. Moja rola polegała zaś nie tylko na koordynowaniu prac zespołu, ale i na osadzeniu założeń i wyników projektu w kontekście ekokrytyki, krytyki etycznej, literackich *animal studies* oraz literaturoznawstwa ewolucyjnego, kognitywnego i empirycznego, a także na udziale w przygotowywaniu eksperymentów. Zaplanowałem samodzielnie przebieg niektórych z nich i uczestniczyłem w planowaniu wszystkich pozostałych. Wybrałem też praktycznie wszystkie wykorzystane w nich teksty oraz opracowałem istotną część narzędzi badawczych, takich jak kwestionariusze.

Trzeba tu jednak podkreślić, że przygotowywanie eksperymentów wymagało intensywnej pracy całego zespołu, co wynikało głównie z tego, że badania eksperymentalne nad wpływem literatury na czytelników prezentują istotne wyzwania metodologiczne (Hakemulder 2000). Zazwyczaj eksperymenty takie mają charakter laboratoryjny, co wiąże

---

¹ W celu uniknięcia powtórzeń w dalszej części tekstu będę się czasem – tam, gdzie nie powinno to wywoływać nieporozumień – posługiwał zamiennie określeniami „literackie narracje o zwierzętach”, „narracje o zwierzętach” i „narracje literackie” oraz określeniami „postawy prozwierzęce”, „postawy wobec zwierząt” i „postawy”.

się z tym, że laboratorium pozwala kontrolować rozmaite czynniki mogące potencjalnie zniekształcić rezultaty badań (Webster i Sell 2007). Niestety laboratoria różnią się znacznie od miejsc, w których ludzie zazwyczaj czytają teksty literackie, co sprawia, że można mieć wątpliwości, czy osiągnięte w takich warunkach wyniki są miarodajne. Ponadto badania eksperymentalne nad wpływem literatury polegają zazwyczaj na tym, że badani czytają teksty narzucone przez badaczy, podczas gdy, pomijając konteksty edukacyjne, czytelnicy zazwyczaj sami wybierają swoje lektury literackie (Smith 2009; Phillips 2014). Ze względu na tego rodzaju sztuczne okoliczności, w których przeprowadza się eksperymenty dotyczące wpływu literatury, badania te charakteryzują się na ogół niską „poprawnością ekologiczną”, gdzie termin ten oznacza zakres, w którym wyniki badania mogą być ekstrapolowane na „realne, codzienne warunki” (Kellogg 2002, 20).

Dostarczenie wiarygodnych danych na temat wpływu narracji literackich na postawy wobec zwierząt stanowiło zatem spore wyzwanie. Z jednej strony chciałem badać główną hipotezę projektu najlepszym spośród dostępnych narzędzi empirycznych, tj. metodą kontrolowanego eksperymentu. Z drugiej nie chciałem takich eksperymentów przeprowadzać w sztucznych laboratoryjnych warunkach oraz narzucać badanym czytanych tekstów, a przynajmniej nie chciałem się do takich procedur ograniczać. Poradziłem sobie z tym przeprowadzając wraz z moim zespołem eksperymenty, które nie tylko pozwoliły badanym czytać teksty w wybranych przez siebie warunkach, ale także czytać teksty, które sami wybrali i którymi byli autentycznie zainteresowani. Stało się to możliwe dzięki współpracy z poczytnym pisarzem Markiem Krajewskim, który zachęcił setki swoich czytelników do wzięcia udziału w naszym projekcie i zgodził się napisać zwierzęcą narrację podług sugestii moich i mojego zespołu oraz umieścić ją w swojej powieści *Władca Liczb*, która później trafiła do księgarń, była recenzowana, dyskutowana i czytana przez tysiące czytelników (Krajewski 2014).

Badania te należą do kategorii tzw. eksperymentów naturalnych, które nie pozwalają na ścisłą kontrolę zmiennych, ale charakteryzują się znacznie wyższym poziomem poprawności ekologicznej niż badania laboratoryjne (Dunning 2012). Żeby zrównoważyć brak ścisłej kontroli zmiennych w tych badaniach, zdecydowałem się również na przeprowadzenie licznych eksperymentów laboratoryjnych. Pozwoliło to skorzystać z zalet obu typów eksperymentów, a jednocześnie zneutralizować ich wady poprzez porównanie ich wyników. Ostatecznie przeprowadziłem wraz z zespołem serię piętnastu eksperymentów laboratoryjnych i naturalnych, które objęły ponad cztery tysiące badanych w wieku od 14 do 81 lat oraz wykorzystywały narracje różnego typu i autorstwa: od prozy Fiodora Dostojewskiego przez autobiograficzną eseistykę laureatki Nagrody Pulitzera Alice Walker (2010) po literacki reportaż Oriany Fallaci (2010). Eksperymenty te miały na celu sprawdzenie nie tylko głównej hipotezy projektu, ale i całego szeregu zaproponowanych przeze mnie hipotez pomocniczych, na przykład, że wpływ narracji literackich na postawy prozwierzęce zależy od gatunku zwierzęcego protagonisty danej narracji oraz od przyjętej w narracji perspektywy.

Przeprowadzone w ramach projektu badania przyniosły ostatecznie potwierdzenie jego głównej hipotezy. Wszystkie wykorzystane w eksperymentach teksty okazały się stymulować postawy prozwierzęce bezpośrednio po lekturze – albo względem *zwierząt w ogóle*, albo względem *gatunku* reprezentowanego przez zwierzęcego protagonistę narracji. Oprócz tego eksperymenty wykazały, że obserwowany bezpośrednio po lekturze wpływ narracji na postawy wobec *zwierząt w ogóle* jest całkowicie zapośredniczony przez deklarowaną empatyczną troskę, a przy tym zależy od subiektywnie postrzeganej odległości filogenetycznej zwierzęcego protagonisty od człowieka, drastyczności narracyjnego

przedstawienia cierpienia zwierzęcia oraz tego, czy tekst zawiera sugestie dotyczące prozwoierzęcych reakcji czytelnika.

Przy udziale zespołu ustaliłem również, że bezpośredni wpływ narracji na postawy prozwoierzące nie zależy od tego, czy narracja jest postrzegana jako fikcyjna czy też jako niefikcyjna, czy zwierzęcy protagonista jest zwierzęciem domowym czy też nie, a także nie zależy od profilu osobowościowego czytelnika. Osiągnięte wyniki pokazały również, że wpływ narracji na postawy prozwoierzące nie jest ulotny, ponieważ trwa co najmniej tydzień, oraz że w przypadku tekstów postrzeganych jako fikcyjne wpływ ten wydaje się wzrastać wraz z upływem czasu, co jest zgodne z tzw. hipotezą uspiionych reakcji (Appel i Richter 2007).

Powyższe badania są ciekawe zarówno z praktycznego, jak i akademickiego punktu widzenia, a w niektórych przypadkach wręcz przełomowe. Po pierwsze, stanowią one unikalny wkład do ekokrytyki czy literackich *animal studies*, wprowadzając do tych dziedzin perspektywę do tej pory obecne w nich słabo bądź też, tak jak w przypadku metody eksperymentalnej – wcale. Po drugie, innowacyjność mojego projektu polega także na systematycznym wprowadzeniu wziętej z literackich *animal studies* i ekokrytyki tematyki wpływu literackich narracji na postawy wobec zwierząt do krytyki etycznej, literaturoznawstwa kognitywnego i ewolucyjnego czy empirycznych badań nad literaturą, gdzie – podobnie – tematyka ta była obecna słabo bądź też wcale. Na przykład wedle mojej najlepszej wiedzy do czasu rozpoczęcia projektu nie przeprowadzono żadnych empirycznych badań dotyczących wpływu literatury na postawy wobec zwierząt. Dziedzina empirycznych badań nad literaturą skupiała się do tamtej pory właściwie wyłącznie na wpływie narracji literackich na postawy wobec ludzi (D. R. Johnson 2016; D. R. Johnson, Huffman, i Jasper 2014; Koopman 2015; Bal and Veltkamp 2013).

Wreszcie, patrząc z innej jeszcze perspektywy, można powiedzieć, że mój projekt połączył w unikalny sposób dwa podstawowe aspekty tzw. nowej humanistyki: tematyczny oraz metodologiczny (Czapliński i in. 2017). Tematyczny – ponieważ skupiał się na pomijanej w większości przez tradycyjną humanistykę problematyce cierpienia zwierząt oraz ich instrumentalnego traktowania; metodologiczny – ponieważ wykorzystywał najnowsze narzędzia eksperymentalnych nauk społecznych oraz analizy statystycznej, które dotychczas były słabo obecne w badaniach humanistycznych.

Kolejnym osiągnięciem metodologicznym projektu jest to, że skala i systematyczność badań, które obejmował, są bez precedensu w historii empirycznych badań nad literaturą. Nie było do tej pory systematycznego projektu, który obejmowałby aż tyle eksperymentów, tylu badanych i tyle tekstów. Bez precedensu jest również reprezentacyjność naszej globalnej próby badanych. Do tej pory eksperymenty dotyczące literatury przeprowadzane były głównie na studentach (Hakemulder 2000), co drastycznie ograniczało możliwość ekstrapolowania ich wyników na szerszą populację czytelniczą. Przeprowadzone przeze mnie wraz zespołem eksperymenty obejmowały zaś badanych w wieku od 14 do 81 lat o różnym pochodzeniu i wykształceniu.

Przechodząc do szczegółowych wyników projektu, o jego wartości stanowi oczywiście sam fakt, że przeprowadzone w jego ramach eksperymenty potwierdziły słusność przekonania o wpływie literackich narracji na postawy prozwoierzące, które w różnej formie ferowane było od dekad nie tylko przez badaczy, ale i przez aktywistów oraz pisarzy. Opierały się na nim między innymi strategie rozmaitych organizacji humanitarnych od wieku XIX aż do dziś (Pearson 2011; Davis 2016; Boggs 2013; Dorré 2006). Podzielali je Lew Tołstoj, Thomas Hardy, Alice Walker i inni twórcy (Keen 2011; Kerridge 2001; West 2017).

Do tej pory na jego poparcie można było przywoływać jedynie dane anegdotyczne i historyczne, teraz natomiast można je uznać za empirycznie potwierdzone.

Wyniki projektu zniuansowały również to przekonanie, odsłaniając takie właściwości wpływu literackich narracji na postawy wobec zwierząt, o których do tej pory nie mówiono. Potwierdziły między innymi zaproponowaną przeze mnie hipotezę odbiorcy gatunkistycznego, wedle której wpływ narracji literackich na postawy wobec zwierząt zależy od tego, za jak bardzo ewolucyjnie spokrewnionego z człowiekiem czytelnik uzna zwierzęcego protagonistę danej narracji, tzn. że wpływ ten zależy od tego, jak postrzegany jest gatunek protagonisty. Badania te pokazały tym samym, że zainteresowani gatunkizmem badacze literatury nie powinni się ograniczać do studiowania jego obecności w samych tekstach, jak to robili do tej pory (McHugh 2011; Ortiz-Robles 2016), ale i zwrócić uwagę na to, jak kształtuje on odbiór czytelniczy.

Wartość wyników projektu polega jednak nie tylko na tym, że dostarczają empirycznego potwierdzenia dla pewnych szeroko podzielanych przekonań czy też że te przekonania niuansują. Ich wartość polega czasem również na tym, że takim przekonaniom przeczą. Na przykład w empirycznych badaniach nad literaturą dominuje teoria przeniesienia (*transportation*), wedle której wpływ narracji na postawy czy przekonania zależy od tego, jak bardzo czytelnik jest zaabsorbowany przez tekst (D. R. Johnson 2016, 2012; Mazzocco i in. 2010). Moje badania pokazały, że zależność ta nie działa w przypadku niektórych tekstów, co każe teorię przeniesienia zrewidować.

Ponadto podczas gdy wszystkie dostępne dane historyczne wskazują, że wpływ narracji literackich na postawy prozwierzęce jest bardzo silny (np. *Mój Kary* Anny Sewell miał sprawić, że czytelnicy pierwszego wydania tej powieści wymusili zmiany legislacyjne służące poprawie dobrostanu koni w Wielkiej Brytanii; Nyman 2016; C. D. Johnson i Johnson 2002, 254), wyniki mojego projektu pokazują, że wpływ ten, choć istnieje, nie jest aż tak spektakularny. Hipoteza, jaką zaproponowałem w celu wyjaśnienia tej rozbieżności, odwołuje się do faktu, że narracje o zwierzętach, o których mówią przekazy historyczne, zazwyczaj osiągały niezwykłą popularność (*Mój Kary* np. był bestsellerem i pozostaje jedną z najbardziej poczytnych książek w historii), a tym samym miały szansę dotrzeć do względnie dużej liczby ludzi szczególnie wrażliwych na los zwierząt albo skłonnych do zachowań prospołecznych, albo jedno i drugie. Być może zatem radykalny społeczny wpływ narracji o zwierzętach, o których mówią dane historyczne, nie został wygenerowany przez ogólną grupę czytelników tychże narracji, ale przez tę jej część, która składała się z czytelników o odpowiednich predyspozycjach. Ze względu na to, jak wielu było czytelników w ogóle, część ta była po prostu na tyle duża, żeby konsekwencje reakcji czytelników wchodzących w jej skład były niemalże natychmiastowo odczuwalne w sferze społecznej.

Należy tutaj dodać, że wyniki projektu nie wskazują, że taki efekt jest *niemożliwy* do powtórzenia, ale raczej że nie jest częsty i zależy od zbiegu kontekstowych czynników, które trudno przewidzieć, a co dopiero zaaranżować. Innymi słowy, nie możemy założyć, że *każda* narracja o zwierzętach będzie miała jednorazowy kolosalny wpływ na postawy. Wyniki te potwierdzają jednak przy tym, że narracje takie mają na ogół statystycznie istotny wpływ, oraz pokazują, jak wpływ ten może się przełożyć na zmiany społeczne. Kwestia ta wiąże się z kolei z praktyczną, a nie tylko akademicką wartością mojego projektu, która polega na tym, że pokazuje on, jak skutecznie używać narracji w celu zmiany postaw wobec zwierząt, co powinno być o tyle istotne dla tych wszystkich, którzy na takie zmiany liczą, że skuteczność innych środków perswazyjnych w tej materii wydaje się ograniczona (Aaltola 2010; por. Haidt 2001).

Te i inne implikacje projektu oraz jego teoretyczne założenia zostały przeze mnie zaprezentowane na międzynarodowych konferencjach, takich jak (*e*)*motion: Cultural Literacy in Europe* (Instytut Badań Literackich PAN, Warszawa, 2017); The Annual Meeting of American Comparative Literature Association (Uniwersytet Harvarda, 2016); The First Conference of The Richard Rorty Society (Hamilton College, USA, 2016); The Fourth European Critical Animal Studies Conference (Universidade Nova de Lisboa, 2015), oraz The 61st Annual Conference of the German Association for American Studies (Uniwersytet w Würzburgu, 2014), a także podczas gościnnych wykładów na Alpen-Adria Universität Klagenfurt (2018), Uniwersytecie Stony Brook (2016), Uniwersytecie w Bochum (2016) oraz Uniwersytecie w Osnabrück (2014).

Jak już zostało wskazane wyżej, wyniki oraz teoretyczne założenia projektu zostały również zaprezentowane w publikacjach składających się na Osiągnięcie Naukowe. Część z nich domaga się jednak tutaj specjalnego komentarza ze względu na ich względnie nietypowy charakter. Po pierwsze zatem chciałem zaznaczyć, że jako tzw. pierwszy autor napisałem praktycznie całość tekstu wszystkich publikacji wieloautorskich. Wkład Kolegów polegał tutaj głównie na udziale w opisywanych w tych publikacjach eksperymentach, analizie statystycznej danych, zaproponowaniu niektórych interpretacji wyników, lekturze całości tekstu, zgłoszeniu własnych uwag czy też na pomocy w sformułowaniu odpowiedzi na uwagi recenzentów tychże publikacji. O ile taki podział pracy jest rzadko spotykany w naukach humanistycznych, został niejako wymuszony przez specyfikę projektu i jest powszechnie spotykany w dziedzinach eksperymentalnych.

Jedna z wchodzących w skład cyklu publikacji wieloautorskich, tj. książka *Human Minds and Animal Stories*, jest nietypowa również z innego powodu. Otóż podczas gdy została ona pomyślana jako monografia naukowa w rozumieniu pracy, która przedstawia w oryginalny i całościowy sposób dane zagadnienie wychodząc od istniejącego stanu badań, nie mogła zostać napisana w sposób typowy dla takich prac. Wiązało się to z metodologiczną specyfiką projektu, polegającą na wykorzystaniu narzędzi badawczych charakterystycznych dla danej dziedziny (tj. eksperymentalnych metod właściwych dla empirycznych badań nad literaturą i psychologią narracji) w dziedzinach, w których zazwyczaj nie są używane (ekokrytyka, literackie *animal studies* i dziedziny pokrewne). Nie mogąc zatem założyć, że wszyscy czytelnicy będą zaznajomieni ze stosowaną w projekcie metodologią, musiałem opisywać jej podstawy w sposób zgoła podręcznikowy, co zazwyczaj w monografiach naukowych się nie zdarza. W rzeczy samej monografia *Human Minds and Animal Stories* została pomyślana zarówno jako próba nowatorskiego wkładu do ekokrytyki i literackich *animal studies* czy też – ogólniej – literaturoznawstwa postantropocentrycznego oraz humanistyki ekologicznej, jak i swego rodzaju podręcznik zastosowania metod eksperymentalnych w tych dziedzinach.

Podobny charakter ma tekst *Experimental Ecocriticism, or How to Know if Literature Really Works*, którego celem było pokazanie badań przeprowadzonych w ramach projektu jako przykładu tzw. ekokrytyki eksperymentalnej, a więc zaproponowanej przeze mnie dziedziny mającej za zadanie eksperymentalną weryfikację wysuwanych przez ekokrytyków tez dotyczących społecznego wpływu literatury. Tekst ten sytuuje ekokrytykę eksperymentalną w tradycji ekokrytyki jako dziedziny badań oraz wyjaśnia, dlaczego ekokrytyki eksperymentalnej nie należy traktować jako przedsięwzięcia scjentystycznego.

Z kolei pozostałe publikacje stanowiące Osiągnięcie Naukowe, tj. artykuły *Literary Fiction Influences Attitudes Toward Animal Welfare, Can Fiction Make Us Kinder to Other Species?* oraz *Feeling for Textual Animals* zostały napisane z myślą o czasopiśmie

specjalistycznych, których czytelnicy są zaznajomieni z metodologią badań eksperymentalnych, a także zainteresowani dokładnymi danymi statystycznymi wynikającymi z eksperymentów. Prace te prezentują w taki sposób zarówno dane statystyczne opisane – mniej szczegółowo i bardziej przystępnie – w *Human Minds and Animal Stories*, jak i dane statystyczne nieprzedstawione w tej monografii, w tym wyniki badania dotyczącego wpływu narracji zwierzęcych na zachowanie (*Can Fiction Make Us Kinder to Other Species?*) oraz badania mającego na celu ustalenie, czy wpływ narracji na postawy wobec zwierząt jest zapośredniczony przez narracyjną empatię (*Feeling for Textual Animals*).

Chociaż wyniki projektu są stosunkowo świeże, ich implikacje zostały już zauważone w środowisku naukowym (zob. np. Schneider-Mayerson 2018; Wang i Basso 2019). Przynajmniej do pewnego stopnia przyczyniły się do powstania nowego nurtu badawczego nazywanego ekokrytyką empiryczną, oficjalnie zainicjowanego podczas seminarium *Empirical Ecocriticism*, które odbyło się w Rachel Carson Center for Environment and Society przy Uniwersytecie Ludwika i Maksymiliana w Monachium w grudniu 2018 roku. Seminarium to, w którym wziąłem udział z referatem, zgromadziło uczonych z Holandii, USA, Singapuru, Austrii, Kanady, Nigerii, Wielkiej Brytanii i Niemiec, wielu z których odnosiło się do publikacji wynikających z projektu. Ponadto artykuł *Fiction Influences Attitudes Toward Animal Welfare* znalazł oddźwięk również poza środowiskiem naukowym. Obszerne teksty poświęciły mu „Gazeta Wyborcza”, „Newsweek” oraz PAP (Ślązak 2017; Burda 2017; Ulanowski 2017). Był też dyskutowany w rozgłośniach radiowych, m.in. Radiu Tok FM.

Wreszcie należy wspomnieć, że badania zrealizowane w ramach projektu doczekały się swojej kontynuacji. Między innymi wspólnie z austriacką reprezentantką empirycznej ekokrytyki Alexą Weik von Mossner staram się uzupełnić wyniki mojego projektu bądź też wyjaśnić kwestie, które z różnych względów musiał on pozostawić w zawieszeniu. Na przykład projekt skupiał się na literackich narracjach o zwierzętach, nie rozstrzygając tego, czy wpływ tych narracji na postawy różni się od wpływu na postawy wywieranego przez narracje o zwierzętach wyrażone w innym medium, na przykład filmowym. W rozstrzygnięciu tej kwestii ma pomóc przeprowadzany właśnie przeze mnie wspólnie z Weik von Mossner eksperyment, w którym porównujemy wpływ literackiej, słuchowiskowej oraz filmowej wersji narracji dotyczącej wymierania gatunków.

Ponadto jednym z nierozstrzygniętych problemów projektu było to, dlaczego tekst Alice Walker *Am I Blue?* okazał się działać na postawy wobec zwierząt z gatunku przedstawionego w tekście, nie działając jednocześnie na postawy wobec zwierząt w ogóle. Razem z Weik von Mossner postawiliśmy hipotezę, że może to być związane z paralelami pomiędzy gatunkizmem a rasizmem przeprowadzanymi w *Am I Blue?*, i obecnie pracujemy nad artykułem pt. *Stories versus Speciesism: Strategic Empathy and Intersectionalism in Alice Walker's 'Am I Blue?'*, który rozważa tę hipotezę z punktu widzenia empirycznych badań nad literaturą oraz kognitywnej narratologii. Artykuł ten zostanie opublikowany w poświęconym empirycznej ekokrytyce specjalnym numerze wydawanego przez Oxford University Press czasopisma „ISLE: Interdisciplinary Studies in Literature and Environment”, który redaguję wspólnie z Weik von Mossner oraz Matthew Schneiderem-Mayersonem (Yale NUS, Singapur).

Ponadto mój projekt znajdzie swoją kontynuację w jeszcze innej publikacji, którą redaguję wraz z tą dwójką badaczy, tj. opracowaniu zbiorowym pod roboczym tytułem *Empirical Ecocriticism: An Interdisciplinary Approach to Environmental Narrative*, do którego rozdziały napiszą, m.in., Paul Slovic, Scott Slovic, Ursula Heise czy Greg Garrard. Zostałem także zaproszony, żeby zaprezentować wyniki projektu w panelu o empirycznej

ekokrytyce podczas cyklicznej konferencji Association for the Study of Literature and the Environment na University of California, Davis, w czerwcu 2019 roku.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo - badawczych (artystycznych)

Podobnie jak jeden z przywoływanych przeze mnie często autorów, Stanley Fish, mógłbym powiedzieć, że mój dorobek jest jednocześnie bardzo zróżnicowany, jak i skrajnie jednolity (Fish 1989, ix). Zróżnicowany – ponieważ moje prace dotyczą zagadnień tak różnych jak narracyjna empatia międzygatunkowa, literaturoznawcze implikacje realizmu spekulatywnego, hermeneutyka międzykulturowa, teoria antologii czy polityka akademicka oraz utworów tak odmiennych jak *Zbrodnia i kara*, film *Borat Sashy Barona Cohena* czy debiutancka powieść Jakuba Żulczyka *Zrób mi jakąś krzywdę*. Jednolity – ponieważ wszystkie te prace przyjmują jednakową perspektywę, krążąc (niemalże obsesyjnie, co mogłem w pełni dostrzec dopiero przygotowując niniejszy autoreferat) wokół tego samego zestawu kwestii i odniesień. Kwestie te to praktyczne konsekwencje idei akademickich oraz tekstów kultury, odniesienia to prace Johna Deweya, Richard Rorty'ego, Richarda Shustermana i wspomnianego już Fisha, zaś cała ta obsesyjna jednolitość wynika z faktu, że od lat kilkunastu inspiracją dla moich badań jest myśl tychże właśnie autorów oraz tradycja pragmatyzmu filozoficznego, którą reprezentują.

Z tego też względu zapewne najlepiej będzie przedstawić mój dorobek wychodząc od jego pragmatystycznej orientacji. Biorąc tę orientację pod uwagę, można go podzielić na dwa nurty: (1) **egzegetyczno-historyczny** oraz (2) **aplikacyjny**.

(1) Zaczniemy od nurtu egzegetyczno-historycznego, który z kolei można podzielić na prace poświęcone Richardowi Shustermanowi, estetyce pragmatycznej, Stanleyowi Fishowi oraz Richardowi Rorty'emu.

(1a) Twórczości Richarda Shustermana poświęcona była jeszcze moja praca doktorska. W pracy tej rekonstruowałem genealogię estetyki pragmatycznej i teorii literatury Shustermana, wskazując na ich zakorzenienie tak w pragmatyzmie klasycznym, jak i filozofii analitycznej oraz kontynentalnej, a także tradycji *bios philosophicos*, wywodzącej się od starożytnych, a rozwijanej później przez Montaigne'a, Michela Foucaulta czy Pierre'a Hadota. Analizowałem również poszczególne proponowane przez Shustermana koncepcje, na przykład jego pragmatystyczną hermeneutykę czy doświadczeniową teorię sztuki, wskazując zarówno na otwierane przez te koncepcje możliwości, jak i ich ograniczenia.

Badania te kontynuowałem po uzyskaniu doktoratu. Między innymi studiowałem literacki wymiar przynależności Shustermana do tradycji *bios philosophicos*, wskazując na rolę elementów autobiograficznych w jego pisarstwie. Odnalazłem takie elementy w licznych tekstach Shustermana oraz na ich różnych piętrach, a także zrekonstruowałem teoretyczne umocowanie tej praktyki oraz ustaliłem jej dyskursywne funkcje. Najistotniejszą z nich okazało się ułatwienie czytelnikom zrozumienia tych spośród koncepcji Shustermana, które, według niego samego, mają zakorzenienie w jego doświadczeniach życiowych. Chodziłoby tu na przykład o szeroko obecną w myśli Shustermana dialektykę wielości, która ma stanowić refleks jego własnej hybrydycznej tożsamości kulturowej (Shusterman 2000). Zaproponowałem również wzbogacenie Shustermanowskiej hermeneutyki pragmatycznej o aspekt międzykulturowy, demonstrując wartość takiego podejścia poprzez interpretacje *Czarnego Orfeusza* Jean-Paul Sartre'a czy *Bystronogiego* Lwa Tołstoja, a także poprzez analizę recepcji pragmatyzmu w Niemczech, Francji i Chinach.

Wreszcie, dążąc do pogłębienia mojego rozumienia genealogii myśli Shustermana oraz jej heteregoniczności, wraz z wrocławską badaczką pragmatyzmu, Dorotą Koczanowicz, zaprosiłem specjalistów z kraju i zagranicy, w tym Martina Jaya i J.J. Abramsa, do refleksji nad tym kwestiami, czego rezultatem był wydany przez wydawnictwo Rodopi/Brill tom *Shusterman's Pragmatism: Between Literature and Somaesthetics* (Amsterdam-New York: Rodopi, 2012, 238 s.), zrecenzowany m.in. w „Contemporary Pragmatism” (2013, nr 1; Lista ERIH PLUS i baza WoS). Moje badania nad twórczością Shustermana przyniosły również zredagowany wspólnie z Johnem Goldenem specjalny numer czasopisma „Pragmatism Today,” pt. *Affect, Aesthetics, and the Body: The Varieties of Somaesthetics* (2012, nr 2, 59 s.), artykuł w „The Nordic Journal of Aesthetics” (2009, nr 38, s. 56-74) oraz rozdziały w publikacjach zbiorowych, m.in. napisany wspólnie z Shustermanem rozdział w tomie *The Agon of Interpretations: Essays Towards a Critical Intercultural Hermeneutics*, pod red. Ming Xie (University of Toronto Press, Toronto 2014, s. 233-251).

Badania te przyniosły również przekłady i wywiady. W roku 2007 ukazał się przełożony i zredagowany przeze mnie wybór pism Shustermana *O sztuce i życiu. Od poetyki hip-hopu do filozofii somatycznej* (Atla 2, Wrocław 2007, 261 s.), w roku 2010 przełożone przeze mnie w części polskie wydanie monografii Shustermana *Świadomość ciała* (Universitas), natomiast w roku 2017 zredagowany przeze mnie przekład monografii Shustermana pt. *Myślenie ciała: Eseje z zakresu somaestetyki* (Instytut Wydawniczy Książka i Prasa, Warszawa). Ponadto moje przekłady tekstów Shustermana publikowały czasopisma takie jak „Sztuka i filozofia” i „Teksty Drugie”. Ten ostatni periodyk opublikował też przeprowadzony przeze mnie wywiad z Shustermanem zatytułowany *Od literatury do somatoestetyki* (2009, nr 6, s. 198-221).

Moje badania twórczości Shustermana zaowocowały również referatem plenarnym na temat Shustermanowskiej *Estetyki pragmatycznej* wygłoszonym w 2012 roku na międzynarodowej konferencji L'Art à l'état vif (Université Paris 1, Panthéon-Sorbonne), referatem na temat literackich aspektów Shustermanowskiej filozofii ciała wygłoszonym na międzynarodowej konferencji *The French Cultures of Embodiment* (Florida Atlantic University, 2010) oraz wykładami na zaproszenie, w tym w 2013 roku w Chinach (na Uniwersytecie Pekinśkim oraz Capital Normal University w Pekinie), gdzie filozofia Shustermana cieszy się dużym zainteresowaniem. Dzięki stypendium naukowemu Fundacji Kościuszkowskiej część z moich badań prowadziłem w 2010 roku podczas trzymiesięcznego pobytu w kierowanym przez Shustermana Center for Body, Mind, and Culture na Florida Atlantic University.

Obecnie redaguję polski wybór prac Shustermana z zakresu teorii literatury.

(1b) Praca nad historycznym kontekstem estetyki i teorii literatury Shustermana doprowadziła mnie do przekonania, że brakuje w literaturze naukowej synoptycznego ujęcia estetyki pragmatycznej oraz roli literatury w tej dziedzinie badań. Chcąc zaradzić temu brakowi w latach 2011-2014 realizowałem wraz z Leszkiem Koczanowiczem (SWPS Wrocław) projekt *Estetyka pragmatyczna w działaniu*, w którym pełniłem funkcję koordynatora i głównego wykonawcy (grant NPRH nr 2H 11 0011 80). Kierowany przeze mnie zespół kilkunastu badaczy z Japonii, Francji, Danii, Włoch, Stanów Zjednoczonych, Polski i Węgier przygotował ujęcia rozmaitych aspektów estetyki pragmatycznej, ze szczególnym uwzględnieniem literatury.

Mój główny autorski wkład do tego projektu polegał na wysunięciu propozycji, by zerwać z wąskim rozumieniem estetyki pragmatycznej jako tradycji obejmującej dociekania estetyczne wychodzące od przesłanek zaproponowanych przez Johna Deweya w *Sztuce jako*

doświadczeniu (Dewey 1975; Wilkoszewska 2003) i miast tego rozumieć estetykę pragmatyczną szeroko, jako „tradycję dociekań estetycznych uprawianych z perspektywy pragmatystycznej”. Tradycja ta ma tutaj mianowicie obejmować „odpowiednie elementy twórczości Charlesa S. Peirce’a, Williama Jamesa, Johna Deweya, Alaina Locke’a, Richarda Rorty’ego, Richarda Shustermana, Josepha Margolisa, Nelsona Goodmana, Marka Johnsona, Stanleya Fisha oraz innych autorów, których można postrzegać jako reprezentantów ogólnie pojętego pragmatyzmu” (Małecki, *Practicing Pragmatist Aesthetics*, 1). Podstawowymi cechami owego ogólnie pojętego pragmatyzmu są zaś antyfundacjonalizm, sceptycyzm wobec praktycznej użyteczności apriorycznych argumentów filozoficznych oraz przekonanie, że filozofia powinna zajmować się „problemami ludzi”, a nie „problemami filozofów” (Dewey 2008, 46). Ustalenia te znalazły się w zredagowanym przeze mnie tomie *Practicing Pragmatist Aesthetics: Critical Reflections on the Arts*, wydanym przez wydawnictwo Rodopi/Brill w 2014 roku.

(1c) Dobrym przykładem przedstawiciela estetyki pragmatycznej w proponowanym przeze mnie rozszerzonym sensie jest amerykański badacz literatury Stanley Fish. Co prawda Fish z pragmatyzmem sam się nie identyfikuje, jednak zaliczyć go do tego nurtu pozwala jego antyfundacjonalizm, wyrażający się m.in. w jego krytyce apriorycznego przekonania niektórych literaturoznawców o politycznej użyteczności teorii czy też przekraczania dyscyplinarnych granic. W moich badaniach interesowałem się przede wszystkim tą właśnie krytyką, dochodząc ostatecznie do wniosku, że sama opiera się na apriorycznych przesłankach i to na dodatek takich, których implikacjom zaprzecza praktyka literaturoznawcza czy praktyka społeczna w ogóle.

Fish argumentuje między innymi, że interdyscyplinarny ideał łączenia różnych dyscyplinarnych działań jest niemożliwy do zrealizowania w praktyce, ponieważ każde dyscyplinarne działanie ma swój własny cel i uwarunkowaną nim perspektywę, a więcej niż jednej perspektywy zajmować jednocześnie nie sposób (Fish 2012). Jak jednak pokazuję, każde dyscyplinarne działanie, jak i każde działanie w ogóle, samo składa się z pomniejszych działań, które służą właściwym sobie celom i prezentują sobie właściwe perspektywy (np. krytyka literacka składa się z analizowania tropów, rekonstrukcji struktury komunikacyjnej tekstu, ustalania intertekstualnych relacji itd.), a zatem na mocy teorii Fisha niemożliwe byłoby nie tylko działania, które sam oficjalnie uznaje za możliwe (np. właśnie krytyka literacka), ale i żadne działania w ogóle, co jest absurdem. Tym samym krytyka Fisha, atakująca aprioryczne argumenty w imię praktyki, staje się tzw. samopozerającym się artefaktem (by posłużyć się własnym sformułowaniem Fisha; 1972), albo też (by z kolei pożytyć sformułowanie od innego pragmatysty, Richarda Rorty’ego) – „tworem kruchym i niewyważonym” (Rorty 1996, 209 cyt. zmieniony). Ten i podobne argumenty przedstawiłem w tekstach opublikowanych w czasopiśmie „Human Affairs” (2009, nr 1, s. 96-104; lista ERIH PLUS) oraz w tomie *Po(granicza) teorii*, pod red. E. Rychter i M. Bieleckiego.

(1d) Richard Rorty został przywołany powyżej nie bez przyczyny, a to dlatego, że jest on pragmatystą, który, moim zdaniem, najlepiej unika pułapki argumentowania przeciw apriorycznej teorii przy pomocy apriorycznych argumentów. Dlatego też zajmuje on w moich badaniach egzegetycznych szczególną rolę. Interesowały mnie zwłaszcza i wciąż interesują jego filozofia interpretacji oraz etyka i polityka literatury.

Za swoje osiągnięcie w tym zakresie uważam między innymi pokazanie ścisłych związków etyki i polityki literatury Rorty’ego z jego metafizologią, psychologią moralną oraz filozofią religii, a także wykazanie, że starając się podkreślić moralną funkcję powieści, Rorty niedopuszczalnie zniekształca obraz historii powieści jako gatunku (Rorty 2006, 1994, 2001b,

2011). Za swoje znaczne osiągnięcie uważam również pogłębienie, a w niektórych przypadkach radykalne zrewidowanie, dotychczasowych ujęć Rortiańskiej filozofii interpretacji. Mianowicie do tej pory skupiano się głównie na Rorty'ego ogólnej teorii interpretacji oraz jego koncepcji czytania jako ćwiczeń duchowych, całkowicie niemalże pomijając jego koncepcję interpretacji międzykulturowej oraz historycznej (Rorty 1989; Niyogi Balslev and Rorty 1999; Rorty 1984, 1993). Moimi badaniami starałem się to zmienić, pokazując łączność tych koncepcji z ogólną teorią interpretacji Rorty'ego oraz ich wartość dla teorii interpretacji jako takiej. Między innymi starałem się pokazać, że opierając się na pragmatystycznej koncepcji wiedzy teoria hermeneutyki międzykulturowej Rorty'ego unika pułapek epistemologicznego realizmu i relatywizmu, w które wpada większość innych teorii hermeneutyki międzykulturowej (Rorty 1989).

Ponadto pokazałem, że jeśli spojrzeć się z punktu widzenia Rortiańskiej teorii interpretacji na praktykę hermeneutyczną samego Rorty'ego, należy odrzucić większość wysuwanych pod jego adresem oskarżeń o błędy interpretacyjne. Jest to ustalenie o tyle istotne, że oskarżeń tych było mnóstwo, w istocie tak wiele, że znalazły nawet swoją satyryczną artykulację w zaproponowanym przez Daniela C. Denneta „Czynnikiem Rorty'ego”, definiowanym w następujący sposób: „weź cokolwiek, co Richard Rorty mówi o czyichś poglądach, i pomnóż przez .742”, żeby dowiedzieć się, co ta osoba myśli naprawdę (Dennett 1982, 349; por. Haack 1996; Stow 1999; Fabbri 2008).

Zajmowałem się również Rortiańską krytyką dekonstrukcji Paula de Mana pokazując, ponownie, integralny związek tej krytyki z Rortiańską filozofią języka i polityki. Ze względu na ścisły splot interesujących mnie poglądów Rorty'ego dotyczących literatury z takimi aspektami jego myśli jak właśnie filozofia polityki i języka oraz filozofia historii, z konieczności musiałem się zająć i tymi ostatnimi, między innymi studiując Rortiański historyzm i jego krytykę Michela Foucaulta (Rorty 2001a, 2003).

Część z tych badań prowadzona była podczas pobytów w zagranicznych ośrodkach badawczych. W roku 2008 dzięki stypendium badawczemu przyznanemu przez Institute for Advanced Studies in the Humanities na Uniwersytecie Edynburskim realizowałem w tejże placówce projekt *'To Become What One Is': Toward a Neopragmatist Narrative Theory of the Self*. W latach 2011-2012 dzięki stypendium badawczemu Fundacji Aleksandra von Humboldta realizowałem projekt poświęcony Rortiańskiej filozofii literatury w John F. Kennedy Institute for North American Studies na Wolnym Uniwersytecie Berlina. Ponadto dzięki grantowi dla młodych naukowców Wydziału Filologicznego UWr. nr 1264/M/IFP/13 w roku 2013 realizowałem projekt *Etyka – polityka - estetyka: O filozofii literatury Richarda Rorty'ego*, obejmujący między innymi redakcję nieopublikowanych wcześniej manuskryptów Rorty'ego, które odkryłem rok wcześniej wraz z amerykańskimi kolegami, Christopherem Voparilem i Colinem Koopmanem, w Archiwum Rorty'ego na Uniwersytecie Kalifornijskim w Irvine.

Moje badania twórczości Rorty'ego przyniosły rozliczne publikacje, w tym w czasopiśmie z bazy Web of Science i/lub listy ERIH PLUS, takich jak „The Oxford Literary Review”, „Contemporary Pragmatism” i „Human Affairs” (moja publikacja w tym ostatnim piśmie została również przetłumaczona na język słowacki i opublikowana w czasopiśmie „Filozofia”) oraz w pracach zbiorowych takich jak *Identity and Social Transformation*, pod red. J. Rydera i R. Šipa (Rodopi, Amsterdam-New York 2011, s. 229-238). Przyniosły również zaproszenia do wygłoszenia referatów na konferencjach oraz gościnnych wykładów. Wygłaszałem referaty na zaproszenie na poświęconych Rorty'emu konferencjach międzynarodowych w Stony Brook University, USA (konferencja *Philosophy as a*

Transitional Genre: On Richard Rorty's Intellectual Bequest, 2014) oraz Universidad Nacional de Tres de Febrero, Buenos Aires (*Symposium Richard Rorty*, 2013), a także wykłady gościnne na Uniwersytecie Kalifornijskim w Berkeley (w ramach serii Program in Critical Theory, 2013) oraz Uniwersytecie Kalifornijskim w Irvine (w ramach serii Critical Theory Emphasis, 2012).

Obecnie pracuję nad:

- monografią na temat Rortiańskiej filozofii interpretacji;
- poświęconymi Rortiańskiej filozofii literatury oraz stylowi pisarskiemu Rorty'ego rozdziałami *Handbuch Richard Rorty* (Springer) pod red. M. Müllera
- tekstem poświęconym roli narracji w *Przygodności, Ironii, Solidarności* Rorty'ego, który wygłoszę jako referat na zaproszenie podczas mającej się odbyć we wrześniu 2019 roku na Uniwersytecie w Cambridge konferencji celebrującej trzydziestolecie wydania tej książki;
- wspólnie z Christopherem Voparilem nad zbiorem niepublikowanych wcześniej tekstów Rorty'ego, które wyda Cambridge University Press;
- wspólnie z Johnem Giordano – nad specjalnym numerem czasopisma „Pragmatism Today” poświęconym poglądom Rorty'ego na politykę amerykańską oraz roli literatury w tych poglądach, do którego teksty napisali, m.in., Richard Bernstein i Walter Benn Michaels.

Wszystkie powyższe nurty badań egzegetyczno-historycznych zbiegają się zaś w zredagowanym przeze mnie specjalnym numerze czasopisma „Pragmatism Today” pod tytułem *Pragmatism and Literature* (2011, nr 2, 92 s.), zawierającym artykuły autorstwa polskich i zagranicznych badaczy pragmatyzmu i literatury, w tym Richarda Shustermana, Stevena Mailloux i Kacpra Bartczaka.

(2) O ile badania opisane do tej pory polegają na egzegezie i ewaluacji koncepcji pragmatystów, część z moich publikacji podejmuje próbę aplikacji tychże koncepcji w rozmaitych kontekstach.

(2a) Do publikacji tych zaliczają się prace stosujące koncepcje pragmatystyczne w odczytaniach wybranych tekstów kultury. Na przykład w artykule *Polska Dzikość serca za pięćdziesiąt złotych* („Poznańskie Studia Polonistyczne”, 16 (36), s. 205-224) analizuję debiutancką powieść Jakuba Żulczyka w świetle Shustermanowskiej krytyki podziału na sztukę wysoką i popularną (Shusterman 2007). Argumentuję, m.in., że czyniąc ze swojego utworu subtelną sieć intertekstualnych odniesień do kultury popularnej Żulczyk uniemożliwia wpisanie tego utworu w rzeczony podział, tym samym go podważając.

Z kolei w artykule *Borat, or Pessimism* („PostScript: Essays in Film and the Humanities” 2009, nr 3, s. 123-33), pokazuję, jak film Sashy Barona Cohena *Borat* ilustruje wewnętrzne sprzeczności multikulturalizmu zdiagnozowane przez Stanleya Fisha. Chodzi tutaj o głównie o argument Fisha, że multikulturalizm jest koncepcją samowywrotną i nieziszczalną o tyle, o ile postuluje tolerancję dla *wszelkich* form kulturowej inności, a to dlatego, że pewne formy kulturowej inności są z definicji nietolerancyjne wobec innych, a zatem tolerowanie wszystkich form kulturowej inności oznacza akceptację nietolerancyjnego stosunku wobec niektórych z nich (Fish 1999, 56–72). W tekście proponuję spojrzeć na postać Borata jako próbę pokazania tej samowywrotności multikulturalizmu poprzez jej redukcję do absurdu. Borat mianowicie został skonstruowany jako kulturowy inny, którego tożsamość składa się w głównej mierze z nietolerancyjnych postaw wobec innych innych, a

tym samym stanowi element, w konfrontacji z którym machina multikulturalizmu musi się załamać pod ciężarem swojej podstawowej sprzeczności logicznej.

(2b) Za najważniejsze jednak spośród moich prac aplikacyjnych uznaję te, w których inspiracja pragmatyzmem prowadzi do refleksji nad praktycznymi skutkami akademickich idei oraz społeczną funkcją literatury i sztuki. Większość z tych prac polega na krytyce przekonań o praktycznej użyteczności pewnych koncepcji filozoficznych dla literaturoznawstwa bądź też krytyce przekonań o praktycznej użyteczności literaturoznawstwa w sferze polityki. W artykule *Save the World on your own time?* („The Journal of Ecocriticism” 2012, nr 2, s. 48-55), argumentuję, że ekokrytycy nie powinni zakładać, jak to często czynią, iż przeprowadzana przez nich w pracach naukowych krytyka antropocentryzmu, ekofobii i innych ideologii wspierających nieposkromioną eksploatację środowiska naturalnego przełoży się automatycznie na realne zmiany społeczne. Argumentuję również, że jeśli ekokrytycy chcą się do takich zmian społecznych przyczynić, powinni skupić się raczej na wpływaniu na swoich studentów poprzez umieszczanie w kanonie lektur odpowiednich narracji literackich lub na pewnych formach aktywności społecznej, które z ich pracą akademicką nie mają prawie nic wspólnego. Jako pozytywny przykład przedstawiam tutaj działalność Scotta Slovic, który oprócz tego, że uprawia ekokrytykę akademicką, jest również aktywistą ekologicznym. Artykuł ten został następnie przełożony na język chiński i opublikowany w czasopiśmie „Journal of Poyang Lake” (2015, nr 5, s. 14-20).

Z kolei w tekście *Rzeczy mają głos (Współczesne dyskursy konfliktu: literatura - język - kultury*, pod red. W. Boleckiego, W. Solińskiego, M. Gorczyńskiego, Instytut Badań Literackich PAN, Warszawa 2015, s. 265-283), zajmuję się propozycją Grahama Harmana, by oprzeć literaturoznawstwo na metodologicznym fundamencie ontologii zorientowanej na przedmiot, której sam Harman jest pomysłodawcą i głównym przedstawicielem. W tekście rekonstruuje podstawy teoretyczne tej propozycji oraz wykazuje, że niektórych z jej elementów nie trzeba do literaturoznawstwa wprowadzać, bo są tam już od dawna, zaś pozostałymi nie należy się przejmować, bo są nie do zrealizowania w praktyce, czego Harman zdaje się nie zauważać, patrząc na literaturoznawstwo z abstrakcyjnej perspektywy swojej ontologii.

Na przykład chcąc podważyć rozpowszechnioną w literaturoznawstwie tezę, że tekst literacki jest strukturą, w obrębie której „wszystko jest zdefiniowane przez swoje relacje ze wszystkim innym”, Harman proponuje, żeby wprowadzić do literaturoznawstwa metodę polegającą na dokonywaniu w danym dziele drobnych zmian. Jak uważa, metoda ta powinna ostatecznie wykazać, że jednak nie wszystko w danym tekście jest istotne dla jego tożsamości; np. „dokonanie drobnej zmiany w dwóch liniijkach z kwestii Błazna mogłoby nie zmienić ogólnego efektu *Króla Leara*, ani też nie zmieniłoby specjalnie charakterystyki Reagana czy Kenta” (Harman 2012, 190). Jakkolwiek spójnie by ta propozycja brzmiała w teorii, w swoim tekście pokazuję, że nie wiadomo, jak ją wykorzystać w praktyce, a to dlatego m.in., że zdania dotyczące tego, czy dane zmiany wprowadzone w tekście zmieniają jego ogólny efekt czy nie, będą najprawdopodobniej podzielone nawet wśród specjalistów i nie bardzo wiadomo, które z nich należałoby uznać za decydujące. A jest to tylko jeden spośród problemów generowanych przez metodologiczną propozycję Harmana oraz jego ogólną ideę literaturoznawstwa zorientowanego na przedmiot.

Moje prace aplikacyjne nie mają jednak wyłącznie charakteru krytycznego. Charakter konstruktywny ma choćby tekst *From Speculative Darwinism to Interspecies Narratives* opublikowany w tomie *America After Nature: Democracy, Culture, Environment* (red. C. Gersdorf i J. Braun, Universitätsverlag Winter, Heidelberg 2016, s. 405-421). Staram się w

nim pokazać, że myśl pragmatystyczna, w szczególności myśl Rorty'ego, może dać posthumanistycie ontologiczne, epistemologiczne i etyczne koncepcje, które z jednej strony odpowiadają jej podstawowym postulatowi, a z drugiej strony unikają rozmaitych błędów, którymi obciążone są podjęte do tej pory próby ich realizacji. Na przykład w posthumanistycie, w tym literaturoznawstwie posthumanistycznym, popularny jest obecnie biologiczny konstruktywizm Humberto Maturany (Wolfe 2010, 1998). Jest tak między innymi dlatego, że stanowisko to odpowiada na zidentyfikowaną przez Rosi Braidotti potrzebę zachowania będącej osiągnięciem postmodernistycznych epistemologii koncepcji radykalnego usytuowania wiedzy przy jednoczesnym odrzuceniu zakładanego przez te epistemologie kulturowego konstruktywizmu (Braidotti 2014). Chociaż biologiczny konstruktywizm Maturany odpowiada na tę potrzebę, jest jednak obciążony fatalnym błędem zdiagnozowanym przez Josefa Mitterera (Mitterer 1996). Mianowicie stanowisko to zakłada, że ustalenia biologii jako nauki szczegółowej mogą dowieść prawdziwości koncepcji epistemologicznych, co jest logicznie niemożliwe. Jak argumentuję, z tego względu warto zastąpić biologiczny konstruktywizm Maturany spekulatywnym darwinizmem Rorty'ego, który odpowiada na zidentyfikowane przez Braidotti epistemologiczne wyzwanie posthumanistyki nie popadając przy tym w tego typu sprzeczności (Rorty 1991). W tekście tym pokazuję również, jak z filozofii Rorty'ego można wydestylować swoistą posthumanistyczną etykę oraz że etyka ta wskazuje na kluczową rolę narracji w rozszerzaniu naszego poczucia wspólnoty moralnej na istoty nienależące do naszego gatunku.

Moje badania nad metodologicznymi aplikacjami pragmatyzmu zaowocowały również rozdziałami w tomach *Kultura po przejściach, osoby z przeszłością. Polski dyskurs postzależnościowy* (pod red. R. Nycza, Universitas, Kraków 2011) oraz *Humanizm polski i wspólnoty* (pod red. M. Cieńskiego, Neriton, Warszawa 2010), a także gościnnym seminarium na Fordham University, USA, w 2013 roku oraz referatem na zaproszenie wygłoszonym podczas 4th World Humanities Forum na Ajou University w Korei Południowej w 2016 roku. Ponadto chciałem podkreślić, że cykl publikacji, który prezentuję jako swoje Osiągnięcie Naukowe także wyrasta z tego nurtu. Sam pomysł, by poddać empirycznemu testowi humanistyczne tezy dotyczące wpływu literatury na postawy wobec zwierząt, wziął się właśnie z inspiracji myślą pragmatystyczną.

Wreszcie o tym, jak dużą rolę w mojej działalności naukowej odgrywa perspektywa pragmatystyczna, świadczyć może fakt, że spośród moich publikacji zaledwie kilka nie jest związanych z nią bezpośrednio. Nie oznacza to, że nie uważam ich za ważne w moim dorobku. Za taki uznaję choćby rozdział o zielonym postkolonializmie opublikowany w tomie *Historie, społeczeństwa, przestrzenie dialogu. Studia postzależnościowe w perspektywie porównawczej* (pod red. H. Gosk i D. Kołodziejczyk, Universitas, Kraków 2014).

6. Działalność organizacyjna

Moje zainteresowania naukowe znajdują również swoje odzwierciedlenie w działalności organizacyjnej. Jestem członkiem-założycielem oraz skarbnikiem powstałej w 2014 roku międzynarodowej organizacji naukowej The Richard Rorty Society, poświęconej badaniu twórczości i życia tego filozofa. Towarzystwo zorganizowało do tej pory jedną konferencję międzynarodową, w 2016 roku w Hamilton College, zaś kolejna odbędzie się w listopadzie 2019 roku na Penn State University. Jestem również członkiem założycielem Polskiego Towarzystwa Nauk o Człowieku i Ewolucji, którego celem jest integracja środowisk naukowych zainteresowanych ewolucyjnym podejściem do człowieka i kultury. W latach 2013-2016 byłem członkiem Komisji Rewizyjnej tegoż towarzystwa.

Od roku 2010 zasiadam w radzie redakcyjnej czasopisma „Pragmatism Today” (ISSN 1338-2799), oficjalnego organu Central European Pragmatist Forum. Od tego czasu periodyk wydał osiemnaście numerów, gromadzących artykuły badaczy pragmatyzmu z całego świata. Od 2011 roku jestem również członkiem rady redakcyjnej czasopisma „Eger Journal of English” studies, a od 2017 roku członkiem rady doradczej czasopisma „Popular Inquiry: The Journal of the Aesthetics of Kitsch, Camp and Mass Culture”. Jestem również członkiem rady doradczej Centro de Estudos de Dewey e Pragmatismo przy Universidade Federal da Bahia w Brazylii.

Ponadto byłem recenzentem wniosków grantowych (NCN, 7 Europejski Program Ramowy) oraz tekstów zgłoszonych do czasopism „Angelaki”; „European Journal of American Philosophy and Pragmatism”; „Eger Journal of English Studies”; „Journal of Aesthetic Education” oraz wydawnictwa Bloomsbury.

7. Dydaktyka

Od czasu uzyskania doktoratu prowadziłem ćwiczenia, wykłady, translatorium oraz inne zajęcia dla studentów studiów licencjackich, magisterskich i doktoranckich. Byłem promotorem siedmiu prac licencjackich, zaś w latach 2013-2016 opiekunem naukowym Doktoranckiego Koła Naukowego Teoretyków Literatury. Pod moim kierunkiem członkowie koła zorganizowali dwie konferencje międzynarodowe. W 2014 roku, odbyła się konferencja *Performance studies – literary studies – somaesthetics*, której głównym prelegentem był Richard Shusterman. W roku 2016 natomiast Koło zorganizowało konferencję *Go East! Ecocriticism in Central and Eastern Europe*, pierwszą imprezę naukową dotyczącą tej tematyki. Zgromadziła ona badaczy z Europy i Stanów Zjednoczonych reprezentujących różne pokolenia naukowe i szkoły badawcze. Uczestniczył w niej między innymi pionier ekologicznego podejścia do literatury w Polsce Jacek Kolbuszewski oraz zapewne najbardziej obecnie znany rzecznik internacjonalizacji ekokrytyki Scott Slovic.

Pod moim kierunkiem członkowie Koła przełożyli liczne eseje Shustermana. Część z tych przekładów została opublikowana w „Przestrzeniach Teorii”, część zaś znajdzie się w redagowanym przeze mnie zbiorze pism Shustermana z teorii literatury.

Jako opiekun Koła skorzystałem z oferowanego przez Wolny Uniwersytet Berlina programu pozwalającego uczonym mającym za sobą pobyt badawczy na tej uczelni (na której przebywałem w latach 2011-2012 jako stypendysta Fundacji Humboldta) nominować do krótkiego stypendium badawczego doktorantów i młodych badaczy. W rezultacie w roku 2015 dwójka członków Koła spędziła miesiąc jako wizytujący badacze w John F. Kennedy Institute for North American Studies na tymże uniwersytecie.

8. Nagrody

Za swoją działalność naukową otrzymałem Stypendium Ministra Nauki dla Wybitnych Młodych Naukowców (2010-2013) oraz w 2011 roku nagrodę Rektora UW.

Wojciech Matuszko

9. Prace przywoływane w autoreferacie niewymienione w Wykazie osiągnięć (zał. 1)

- Aaltola, Elisa. 2012. *Animal Suffering: Philosophy and Culture*. Springer.
- Aaltola, Elisa. 2010. *Animal Ethics and the Argument from Absurdity*. „Environmental Values” 19 (1): 79–98. <https://doi.org/10.3197/096327110X485392>.
- Appel, Markus, and Tobias Richter. 2007. *Persuasive Effects of Fictional Narratives Increase Over Time*. „Media Psychology” 10 (1): 113–34. <https://doi.org/10.1080/15213260701301194>.
- Bal, P. Matthijs, and Martijn Velkamp. 2013. *How Does Fiction Reading Influence Empathy? An Experimental Investigation on the Role of Emotional Transportation*. „PLoS ONE” 8 (1): e55341. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0055341>.
- Boggs, Colleen Glenney. 2013. *Animalia Americana: Animal Representations and Biopolitical Subjectivity*. Critical Perspectives on Animals: Theory, Culture, Science, and Law. New York: Columbia University Press.
- Bortolussi, Marisa. 2003. *Psychonarratology: Foundations for the Empirical Study of Literary Response*. Cambridge ; New York: Cambridge University Press.
- Bracher, Mark. 2013. *Literature and Social Justice: Protest Novels, Cognitive Politics, and Schema Criticism*. First edition. Cognitive Approaches to Literature and Culture Series. Austin: University of Texas Press.
- Braidotti, Rosi. 2014. *Po człowieku*. Przeł. Aleksander Kowalczyk. Warszawa: PWN
- Buell, Lawrence. 2001. *Writing for an Endangered World: Literature, Culture, and Environment in the U.S. and Beyond*. Cambridge, Mass: Belknap Press of Harvard University Press.
- Czapliński, Przemysław, Ryszard Nycz, Dominik Antonik, Joanna Bednarek, Agnieszka Dauksza, i Jakub Misuna. 2017. *Nowa humanistyka: zajmowanie pozycji, negocjowanie autonomii*. Warszawa: Wydawnictwo IBL PAN.
- Davis, Janet M. 2016. *The Gospel of Kindness: Animal Welfare and the Making of Modern America*. Oxford ; New York: Oxford University Press.
- Dennett, Daniel C. 1982. *Comments on Rorty*. „Synthese” 53 (2): 349–56.
- Dewey, John. 1975. *Sztuka jako doświadczenie*. Przeł. Andrzej Potocki. Biblioteka Klasyków Pedagogiki. Pisarze Obcy. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Wydaw. PAN.
- . 2008. *The Middle Works, 1899-1924: 1916-1917*. SIU Press.
- Di Bella, Maria Pia, i James Elkins, red. 2013. *Representations of Pain in Art and Visual Culture*. Routledge Advances in Art and Visual Studies 4. New York: Routledge.
- Coslett, Tess. 2006. *Talking Animals in British Children's Fiction, 1786-1914*. The Nineteenth Century Series. Aldershot, England ; Burlington, VT: Ashgate.
- Dorré, Gina M. 2006. *Victorian Fiction and the Cult of the Horse*. Aldershot, England ; Burlington, VT: Ashgate.
- Dunning, Thad. 2012. *Natural Experiments in the Social Sciences: A Design-Based Approach*. Cambridge; New York: Cambridge University Press.
- Fabrizi, Lorenzo. 2008. *The Domestication of Derrida: Rorty, Pragmatism and Deconstruction*. Przeł. Vuslat Demirkoparan i Ari Lee Laskin. Continuum Studies in Continental Philosophy. London ; New York: Continuum.
- Fallaci, Oriana. 2010. *The Dead Body and the Living Brain*. W *Other Nations: Animals in Modern Literature*, red. Tom Regan i Andrew Linzey, 117–24. Waco, Tex: Baylor University Press.
- Fish, Stanley Eugene. 1972. *Self-Consuming Artifacts: The Experience of Seventeenth-Century Literature*. Berkeley: University of California Press.
- . 1999. *The Trouble with Principle*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- . 2012. *Profesjonalna poprawność: badania literackie a polityczna zmiana*. Przeł. Stanisław Wójtowicz. Poznań: WTPN.
- Garrard, Greg, red. 2014. *The Oxford Handbook of Ecocriticism*. New York, NY: Oxford University Press.
- Gottschall, Jonathan. 2012. *The Storytelling Animal: How Stories Make Us Human*. Boston: Houghton Mifflin Harcourt.
- Gregory, Marshall W. 2009. *Shaped by Stories: The Ethical Power of Narratives*. Notre Dame, Ind.: University of Notre Dame Press.
- Haack, Susan. 1996. *'We Pragmatists...'; Peirce And Rorty In Conversation*. „Agora” 15 (1): 53–68.

- Haidt, J. 2001. *The Emotional Dog and Its Rational Tail: A Social Intuitionist Approach to Moral Judgment*. „Psychological Review” 108 (4): 814–34.
- Hakemulder, Jemeljan. 2000. *The Moral Laboratory: Experiments Examining the Effects of Reading Literature on Social Perception and Moral Self-Concept*. Utrecht Publications in General and Comparative Literature, v. 34. Amsterdam ; Philadelphia: J. Benjamins Pub.
- Harman, Graham. 2012. *The Well-Wrought Broken Hammer: Object-Oriented Literary Criticism*. „New Literary History” 43 (2): 183–203. <https://doi.org/10.1353/nlh.2012.0016>.
- Heberlein, Thomas A. 2012. *Navigating Environmental Attitudes*. „Conservation Biology” 26 (4): 583–85.
- Huggan, Graham, i Helen Tiffin. 2010. *Postcolonial Ecocriticism: Literature, Animals, Environment*. London ; New York: Routledge.
- Johnson, Claudia Durst, i Vernon E. Johnson. 2002. *The Social Impact of the Novel: A Reference Guide*. Westport, Conn: Greenwood Press.
- Johnson, Dan R. 2012. *Transportation into a Story Increases Empathy, Prosocial Behavior, and Perceptual Bias toward Fearful Expressions*. „Personality and Individual Differences” 52 (2): 150–55. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2011.10.005>.
- . 2016. *Transportation into Literary Fiction Reduces Prejudice against and Increases Empathy for Arab-Muslims*. „Scientific Study of Literature” 3 (1): 77–92. <https://doi.org/10.1075/ssol.3.1.08joh>.
- Johnson, Dan R., Brandie L. Huffman, i Danny M. Jasper. 2014. *Changing Race Boundary Perception by Reading Narrative Fiction*. „Basic and Applied Social Psychology” 36 (1): 83–90. <https://doi.org/10.1080/01973533.2013.856791>.
- Keen, Suzanne. 2011. *Empathetic Hardy: Bounded, Ambassadorial, and Broadcast Strategies of Narrative Empathy*. „Poetics Today” 32 (2): 349–89. <https://doi.org/10.1215/03335372-1162695>.
- Kellogg, Ronald T. 2002. *Cognitive Psychology*. London: SAGE Publications.
- Kerridge, Richard. 2001. *Ecological Hardy. W Beyond Nature Writing: Expanding the Boundaries of Ecocriticism*, red. Karla Armbruster and Kathleen R. Wallace, 126–42. Charlottesville: University Press of Virginia.
- Koopman, Eva Maria (Emy). 2015. *Empathic Reactions after Reading: The Role of Genre, Personal Factors and Affective Responses*. „Poetics” 50 (June): 62–79. <https://doi.org/10.1016/j.poetic.2015.02.008>.
- Krajewski, Marek. 2014. *Władca liczb*. Kraków: Znak.
- Lilienfeld, Scott O., Steven Jay Lynn, John Ruscio, and Barry L. Beyersteub. 2010. *50 Great Myths of Popular Psychology: Shattering Widespread Misconceptions about Human Behavior*. Chichester, West Sussex; Malden, Mass.: Wiley-Blackwell.
- Mazzocco, Philip J., Melanie C. Green, Jo A. Sasota, i Norman W. Jones. 2010. *This Story Is Not for Everyone: Transportability and Narrative Persuasion*. „Social Psychological and Personality Science” 1 (4): 361–68. <https://doi.org/10.1177/1948550610376600>.
- McHugh, Susan. 2011. *Animal Stories: Narrating across Species Lines*. Posthumanities, v. 15. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Miall, David S. 2006. *Literary Reading: Empirical & Theoretical Studies*. New York: P. Lang.
- Mitterer, Josef. 1996. *Tamta strona filozofii: przeciwko dualistycznej zasadzie poznania*. przeł. Małgorzata Łukasiewicz. Warszawa: Oficyna Naukowa.
- Niyogi Balslev, Anindita, i Richard Rorty. 1999. *Cultural Otherness: Correspondence with Richard Rorty*. The American Academy of Religion Cultural Criticism Series, no. 4. Atlanta: Scholars Press.
- Nyman, Jopi. 2016. *Re-Reading Sentimentalism in Anna Sewell's Black Beauty: Affect, Performativity, and Hybrid Spaces*. W *Affect, Space and Animals*, red. Jopi Nyman i Nora Schuurman, 65–79. Abingdon, Oxon ; New York, NY: Routledge.
- Ortiz Robles, Mario. 2016. *Literature and Animal Studies*. New York: Routledge.
- Pearson, Susan J. 2011. *The Rights of the Defenseless: Protecting Animals and Children in Gilded Age America*. Chicago: University of Chicago Press.
- Phillips, Angus. 2014. *Turning the Page: The Evolution of the Book*. London and New York: Routledge.

- Rembowska-Pluciennik, Magdalena. 2012. *Poetyka intersubiektywności: kognitywistyczna teoria narracji a proza XX wieku*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Rorty, Richard. 1984. *The Historiography of Philosophy: Four Genres*. W *Philosophy in History: Essays on the Historiography of Philosophy*, red. Richard Rorty, J. B. Schneewind, i Quentin Skinner, 49–75. Cambridge [Cambridgeshire]; New York: Cambridge University Press.
- . 1989. Review of *Review of Interpreting across Boundaries: New Essays in Comparative Philosophy*, by Gerald James Larson and Eliot Deutsch. „Philosophy East and West” 39 (3): 332–37. <https://doi.org/10.2307/1399454>.
- . 1991. *Just One More Species Doing Its Best*. „London Review of Books”, July 25, 1991.
- . 1993. *Centers of Moral Gravity Commentary on Donald Spence's 'the Hermeneutic Turn'*; „Psychoanalytic Dialogues” 3 (1): 21–28. <https://doi.org/10.1080/10481889309538957>.
- . 1994. *Tales of Two Disciplines*. „Callaloo” 17 (2): 575. <https://doi.org/10.2307/2931782>.
- . 1996. *Przygodność, ironia i solidarność*. Przeł. Wacław Jan Popowski. Warszawa: Aletheia.
- . 2001a. *Robert Pippin, Idealism as Modernism: Hegelian Variations*; *Idealism as Modernism: Hegelian Variations*. „Ethics” 111 (2): 438–441.
- . 2001b. *Response to Matthew Festenstein*. W *Richard Rorty: Critical Dialogues*, red. Matthew Festenstein i Simon Thompson, 219–22. Cambridge, UK; Malden, MA: Polity.
- . 2003. *Some American Uses of Hegel*. W *Das Interesse des Denkens: Hegel aus heutiger Sicht*, red. Wolfgang Iser and Klaus Vieweg, 33–46. München: Wilhelm Fink Verlag.
- . 2006. *Pragmatism as Anti-Authoritarianism*. W *A Companion to Pragmatism*, red. John R. Shook and Joseph Margolis, 7–20. Blackwell.
- . 2011. *A Queasy Agnosticism*. „Dissent” 52 (4): 91–94.
- Rudy, Kathy. 2011. *Loving Animals: Toward a New Animal Advocacy*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Shusterman, Richard. 2000. *Performing Live: Aesthetic Alternatives for the Ends of Art*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press.
- . 2007. *O sztuce i życiu: od poetyki hip-hopu do filozofii somatycznej*. Red. i przeł. Wojciech Mątecki. Wrocław: Wydawnictwo Atla 2.
- Slovic, Scott. 2008. *Going Away to Think: Engagement, Retreat, and Ecocritical Responsibility*. Reno: University of Nevada Press.
- Slovic, Scott, i Paul Slovic, red. 2015. *Numbers and Nerves: Information, Emotion, and Meaning in a World of Data*. Corvallis, OR: Oregon State University Press.
- Smith, M. Cecil. 2009. „Literacy in Adulthood.” W *Handbook of Research on Adult Learning and Development*, red. M. Cecil Smith i Nancy DeFrates-Densch, 601–35. New York: Routledge.
- Stow, Simon. 1999. *The Return of Charles Kinbote: Nabokov on Rorty*. „Philosophy and Literature” 23 (1): 65–77. <https://doi.org/10.1353/phl.1999.0024>.
- Walker, Alice. 2010. *Am I Blue? W Other Nations: Animals in Modern Literature*, red. Tom Regan i Andrew Linzey, 182–87. Waco, Tex: Baylor University Press.
- Wang, Feiyang, and Frédéric Basso. 2019. *'Animals Are Friends, Not Food': Anthropomorphism Leads to Less Favorable Attitudes toward Meat Consumption by Inducing Feelings of Anticipatory Guilt*. „Appetite” 138 (July): 153–73.
- Webster, Murray, i Jane Sell, eds. 2007. *Laboratory Experiments in the Social Sciences*. Amsterdam; Boston: Academic Press/Elsevier.
- Weik von Mossner, Alexa. 2017. *Affective Ecologies: Empathy, Emotion, and Environmental Narrative*. Cognitive Approaches to Culture. Columbus: The Ohio State University Press.
- West, Anna. 2017. *Thomas Hardy and Animals*. New York: Cambridge University Press.
- Wilkożewska, Krystyna. 2003. *Sztuka jako rytm życia: rekonstrukcja filozofii sztuki Johna Deweya*. 2 wyd. Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas.”
- Wolfe, Cary. 1998. *Critical Environments: Postmodern Theory and the Pragmatics of the Outside*. Theory out of Bounds, v. 13. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- . 2010. *What Is Posthumanism?* Posthumanities Series, v. 8. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Wojciech Mątecki

